

AASIA
AVOINNA
YHTEISTYÖLLE

Innovas!

1 Perustietoa Kiinasta

- Väkiluvultaan maailman suurin maa n. 1.4 mrd (2016) asukasta.
- Pinta-alaltaan maailman kolmanneksi suurin maa Venäjän ja Kanadan jälkeen.
- Maa jaetaan 28 provinssiin, joista suurimmalla osalla on oma hallintonsa.
- Hallintomuoto: yksipuoluejärjestelmä
- Naapurimaat ovat Intia, Nepal, Myanmar, Bhutan, Laos, Vietnam, Venäjä, Korean demokraattinen tasavalta, Pakistan, Mongolia, Kirgisia, Tadzikistan, Afganistan ja Kazakstan.
- Pääkaupunki on Peking, Pohjoinen pääkaupunki, jossa asukkaita on noin 20 miljoonaa.
- Muita suuria kaupunkeja ovat: Shanghai, Wuhan, Tianjin ja Chongqing.
- Virallisia kieliä ovat mandariinikiina, paikoittain korea sekä mongoli ja tiibet.
- Pinnanmuodoiltaan maa jakaantuu pääpiirteittäin kolmeen osaan. Maan lounaisosassa sijaitsee Tiibetin ylänköalue, jota ympäröi mm. Himalajan vuoristo, maan keskiosassa n. 900 - 1800 metriä merenpinnan yläpuolella puolestaan sijaitsee toinen ylänköalue ja lisäksi merenrannalle ulottuvat laajat tasanko- ja alankoalueet, joilla sijaitsevat maan suurimmat kaupungit.
- Maata halkovat lukuisat joet, joista mainittakoon mm. Jangtse ja Keltainenjoki

2 Yhteistyö on mahdollisuuksia täynnä

Kansainvälinen yhteistyö tarjoaa kaikille osapuolille valtavasti mahdollisuuksia. Yhteistyö tuo lisäsisältöä omaan opetukseen ja opettajuuteen, sillä väistämättä oma tapamme tehdä työtä näyttäytyy uudessa valossa, kun sitä peilaa toisesta näkökulmasta. Uuteen kulttuuriin tutustuminen on rikkaus, jonka arvon ymmärtää, mitä pidemmän aikaa työskentely jatkuu. Uusien yhteistyökanavien syntyminen, ensin yksittäisten opettajien ja oppilaitten välille ja pikkuhiljaa luokkien ja jopa koulujen välille, on jo aikamoista globaalikasvatusta!

Yhteistyön aloittaminen parantaa myös omaa kielitaitoa ja voi synnyttää jopa halun opiskella uutta kieltä ja kulttuuria enemmänkin. Rohkeus ylittää omia rajoja kasvaa.

3 Kiina kutsuu yhteistyöhön

Suomalaisesta näkökulmasta Kiina on kaikin tavoin suuri maa: maassa on useita kymmeniä kansallisuuksia, koulut ovat jättimäisiä ja ihmisiä on paljon. Suomen väkiluku kalpenee Kiinan pikkukaupunginkin rinnalla. Näistä pienistä eroista huolimatta suomalainen opettaja ja koulu on erittäin kiinnostava yhteistyökohde kiinalaiselle koululle. Koulujärjestelmämme ja upeat PISA-tuloksemme ovat maailmankuulut. Tämä on tosiseikka, joka usein meiltä suomalaisopettajilta unohtuu. Yhteistyö kiinalaisen opettajan kanssa tarjoaa valtavasti mahdollisuuksia - tervetuloa mukaan!

Kiinalaisen kollegan kanssa on helppo tehdä yhteistyötä, kunhan oma asenne on avoin ja ennakkoluuloton. Kun molemmat osapuolet ovat halukkaita oppimaan, ymmärtämään, kehittämään ja kehittymään yhdessä, ei esteitä yhteistyölle ole. Halu onnistua ja tehdä yhdessä kantaa kyllä vaikeuksien yli. Kiinalaiseen mentaliteettiin kuuluu ahkeruus ja halu onnistua - tässä suomalainen ja kiinalainen ajattelu antavat kättä toisilleen!

Uusi Opetussuunnitelma 2016 (OPS 2016) korostaa arvoperustanaan jokaisen oppilaan ainutlaatuisuutta ja arvoa omana itsenään. Samalla, kun hän kasvaa ihmisenä, hän myös luo suhdettaan ympäröivään maailmaan ja eri kulttuureihin. Tätä OPS:n arvoperustaa tukee monimuotoinen yhteistyö toisten, niin koti- kuin ulkomaan, toimijoiden kesken. Yhteistyön muodot ja rakenteet voivat vaihdella pienimuotoisista yhteydenotoista pidempikestoisiin projekteihin, mutta tärkeintä on yhteistyö ja halu jakaa osaamista. Toteutuneet yhteydenotot vahvistavat oppilaan kuvaa itsestään osana laajempaa kokonaisuutta, globaalia yhteisöä. Erilaisuus on voimavara – ei uhka.

4 Näin alkuun

Haastavinta Kiina-yhteistyössä lienee sopivan yhteistyökumppanin löytyminen. Sopivia kumppanikouluja löytyy esim. *Innokas-verkostosta*, jolla on toimiviksi osoitetut kanavat useaan kiinalaiskouluun. Yhteistyökouluja voi tiedustella myös *Kiinan konsulaatista* ja *Konfutse-instituutista*. Mikäli onnistuu löytämään koulun Internet-haulla, kannattaa ensin olla yhteydessä oppilaitoksen rehtoriin, joka tekee päätöksen mahdollisen yhteistyön aloittamisesta.

Sähköposti on aluksi kätevä tapa viestiä ja lähettää esim. valokuvia omasta koulusta ym. Kun yhteistyö on saatu käyntiin, kannattaa yhdessä sopia muista mahdollisista viestintäkeinoista. Yhteistyön aloittaminen voi lähteä vaikkapa sähköisten postikorttien lähettämisellä.

5 Kokemuksia Kiina-yhteistyöstä

Innokas-verkosto on toteuttanut yhteistyötä kiinalaisten koulujen kanssa useamman vuoden ajan osana Global Innokas-hanketta. Käytännössä suomalaiset opettajat ovat saaneet Kiinasta tiimiohjaajaparin ja he ovat kevään aikana suunnitelleet yhteisen projektin, jonka molemmat opettajat ovat oppilaidensa kanssa omissa luokissa toteuttaneet. Kesäkuussa suomalaiset opettajat ovat matkustaneet Kiinaan konferenssiin, jossa he ovat tavanneet kiinalaiset tiimiparinsa. Osana konferenssia Suomi-Kiina opettajaparit ovat vetäneet yhteisesti suunnitellusta projektista osia kiinalaisille oppilaille. Kielenä on käytetty englantia. Alla lyhyitä kuvauksia suomalaisten opettajien kokemuksista:

"Pari vuotta kiinalaisen opettajan kanssa yhteistyötä tehneenä voin kertoa, että kokemukseni yhteistyöstä ovat voittopuolisesti myönteisiä. Olemme kiinalaisen kollegani kanssa jatkuvasti yhteydessä toisiimme ja suunnittelemme yhdessä seuraavaa yhteistyöprojektia - opiskelemme toistemme koulukulttuuria ja kouluvuotta. Saimme kiinalaisen kollegani koulusta luokkaani lahjaksi kaksi kiinalaisnukkea, jotka ovat jatkuvasti oppilaitteni kainalossa ja muistuttavat meitä yhteistyökoulustamme. Yhteistyö on tuonut minulle valtavasti uutta sisältöä sekä opetukseeni sekä näkemykseni opettajuudesta täällä ja Kiinassa."

"Kun minulle annettiin mahdollisuus yhteistyöhön kiinalaisen opettajan ja luokan kanssa, en epäröinyt hetkeäkään. Suomen Innokas-tiimin tuki niin alun haasteissa kuin koko projektin läpikäymisessä oli ehdottoman luotettavaa ja hyvässä yhteishengessä tapahtuvaa. Sanoisinkin, että kokemus on yhteisöllinen ponnistus, jossa korostuvat halu nähdä ja kokea uusia asioita ja tapoja. Arvostan myös ammattilaisuutta, joustavuutta, avarakatseisuutta ja huumoria."

"Kiinalaisen opettajakollegani kanssa toiminta sujui hyvin ja mahdollisista eriävistä näkemyksistä huolimatta pääsimme helposti yhteisymmärrykseen. Oppituntien ennakkovalmisteluihin saimme paljon apua koulun henkilökunnalta ja kasvatustieteen opiskelijoilta, jotka toimivat myös meidän oppainamme Kiina-vierailumme aikana. Kaikki kohtaamani henkilöt olivat ystävällisiä ja erittäin avuliaita – niin aikuiset kuin lapsetkin."

"Jos saisin jatkumahdollisuuden Kiina-projektiin, niin ehdottomasti haluaisin syventää näkemystäni opettajan ja oppilaan/lapsen välisestä kohtaamisesta. Juurikin tämä kohtaaminen oli aihe, josta heräsi pitämiemme oppituntien jälkeen keskustelua, kuten voiko tällainen kohtaaminen olla mahdollista 50 oppilaan luokassa ja mitä tarkoittaa "jatkuva arviointi - vähemmän kirjallisia kokeita."

6 Koulu toisen maan opettajan silmin katsottuna

6.1 Kiinalainen koulu suomalaisopettajan silmin

Kiina on tavattoman suuri valtio useine koulutuspiireineen, ja jokaisella alueella on omat sääntönsä ja tapansa toimia. Tekstimme perustuvat kootusti projektien aikaisiin kokemuksiimme ja huomioihimme sekä Pekingissä että Shentzenissä.

Kiinassa koulutkin ovat suuria, ja yhtenäiskouluja ei ole. Kiinan mittapuulla 3500 oppilaan alakoulu on pieni. Koulut ovat selkeästi alakouluja ja yläkouluja, mutta opettajat ovat aina aineenopettajia. Luokanopettajaksi kutsutaan opettajaa, joka on henkilökohtaisesti vastuussa luokkansa noin 50 oppilaasta. Koulupäivät ovat pitkiä ja niitä rytmittävät välitunnit, joiden aikana opettajat järjestävät oppilaille ohjattua tekemistä, yleensä jonkinlaista liikkumista. Kouluruoka on tarjolla kaikille, mutta se on maksullinen.

6.1.1 Kouluviikko

Kiinalaisessa **kouluviikossa** koulupäiviä on meidän kouluviikkomme tapaan viisi, mutta varsinaisen kouluviikon päätteeksi viikonloppuisin pidetään hyvänä, että oppilaat osallistuvat koulun järjestämiin kerhoihin. Kerhoissa harjoitellaan esim. koulussa viikon aikana opeteltuja asioita. Vanhemmat ostavat lapsilleen myös yksityisopetusta, ja yksityistunnit pidetään sekä arki-iltaisain että viikonloppuisin. Mitä ylemmälle kouluasteelle oppilas siirtyy, sitä pidemmät koulupäivät hänellä on. Lukiolaisten koulupäivä voi venyä voi jopa 16-tuntiseksi.

6.1.2 Lomat

Kesäloma on yhtä pitkä kuin Suomessa. Kesälomien aikana tosin lapsille annetaan tehtäväksi kerrata edellisen lukuvuoden oppimissisällöt joko omassa koulussaan nuorten opettajien johdolla tai maakunnissa sukulaisten luona. Joka tapauksessa oppilaiden tulee kerrata edellisenä vuonna opetellut asiat. Lasten palattua kesäloman jälkeen takaisin kouluun opettaja kerää monistepinkat takaisin ja pitää kertauksesta testin. Vanhemmilla on kesäaikana korkeintaan kahden viikon loma koululaisten puolestaan lomaillessa aina syyskuun alkuun saakka.

Ennen kiinalaista uutta vuotta ja kuukauden lomaa, kouluissa on hyvin kiireistä. Lukuvuosi päättyy suuriin loppukokeisiin. Mikäli kokeet menevät hyvin, loman saa käyttää lepäämiseen, toisessa tapauksessa opettajat vaativat oppilaalta ahkerointia myös loman aikana. Kaupungeissa työskentelevät vanhemmat lomailevat yleensä kotikaupungeissaan maaseudulla; perheille Spring Festivalin aika saattaa olla ainoa aika vuodesta, jolloin vanhemmat tapaavat lapsiaan.

6.1.3 Opetuskulttuuri

Suomalaisesta näkökulmasta **kiinalainen opetuskulttuuri** herättää paljon ajatuksia -mielenkiintoisia ja puhuttelevia, opiksi otettavia ja toisaalta jo omia tapoja vahvistavia.

Kiinalaisessa opetuskulttuurissa korostuu vanhempien kunnioitukseen perustuva kasvatus ja kulttuuriperimän vaaliminen. Oli miellyttävää kohdata ystävällisiä, iloisia ja avoimia koulun oppilaita sekä koulun henkilökuntaa.

Kiinalaisessa koulussa oman tuhatvuotisen kulttuurin vaaliminen korostuu monin tavoin. Go-peli, teeseremonia, kalligrafia, paperinleikkaustaide, kiinalainen teatteri, musiikki ja kirjallisuus, vanhat tavat ja uskomukset ovat vahvasti läsnä niin arjessa kuin juhlassakin. Kiinalainen lääketiede näkyy ruokalistassa: erilaiset ruoka-aineet on valittu edistämään syöjänsä terveyttä ja myönteisiä ominaisuuksia. Possunkorvia syödään, jotta syöjä oppisi kuuntelemaan paremmin. Jokapäiväisen kasvojenhierontahetken uskotaan senkin edesauttavan oppimista ja keskittymistä.

Vastaavasti kiinalainen opetuskulttuuri saattaa tuntua hyvin opettajajohtoiselta. Opettajat suunnittelevat tuntinsa huolellisesti, sillä oppilaitten huono menestys omassa oppiaineessa saattaa vaikuttaa heikentävästi myös opettajan oman työpaikan säilymiseen. Opettajat ovat puhtaasti **aineenopettajia** ja he ovat vastuussa vain omasta oppiaineestaan. Esim. kolme viikottaista englannintuntia saatetaan opettaa siten, että ensimmäinen tunti opiskellaan sanoja, toisella tunnilla käännetään lauseita kiinasta englantiin ja englannista kiinaan ja kolmas tunti onkin varattu kokeelle. Kiinalaisessa koulussa **testaaminen** tuntuu olevan jatkuvaa. Joka viikko oppilailla on useita kokeita, jotka opettaja pisteyttää kymmenesosapisteen tarkkuudella. Pääpaino on ulkoa opettelulla, ei niinkään ymmärtämisellä.

6.1.4 Lähikoulujärjestelmä

Kaikissa Kiinan suurkaupungeissa on kallista asua. Alakoululaiset menevät aina lähikouluunsa, joissa on suuria eroja eri kaupunginosien välillä. Perheet saattavat ostaa pikkiriikkisiä yksiöitä vain saadakseen lapsensa ns. hyvään kouluun. Kun tietää, että asuntojen neliöhinnat saattavat olla jopa 20 000 euron tietämillä, voi vain miettiä, millaiset odotukset perhe lapseensa asettaa.

Pekingissä kaikki kuudesluokkalaiset osallistuvat kesäkuun alussa loppukokeeseen, josta saadut pistemäärät ratkaisevat sen, mihin yläkouluun lapsi siirtyy. Suurilla kaupungeilla on omat koulualueensa ja niillä omat sääntönsä. Esimerkiksi Pekingin koulualueen oppilaat, joiden vanhemmilla ei ole ns. Peking ID:tä, joutuvat muuttamaan kodistaan vanhempien sukulaisten luo ja menemään siellä alueen lähikouluun.

6.2 Suomalainen koulu kiinalaisopettajan silmin

Kiinalaiset opettajat ihmettelevät suomalaisen **koulupäivän** kestoja, joka on heidän mielestään lyhyt verrattuna heidän omaansa. Kiinan opettajat ihmettelevät myös suomalaisten opettajien vapautta työn suunnitteluun ja yhteistyökuvioiden solmimiseen, oppilaiden saamien kotiläksyjen vähyyttä, vapaita viikonloppuja, läksyttömiä kesäloomia sekä

suomalaislasten vapaa-ajan määrää ja harrastusten omavalintaisuutta. Lisäksi heitä ihmetyttää se, miten niin paljon vapaa-aikaa ja niin vähillä läksymäärillä oppilaat oppivat ja Pisa-tulokset ovat hyviä. Heille erilaista on myös suomalaisen koulun tapa tukea eniten kaikista heikoimpia sekä se, että Suomessa ei ole tasoluokkia, vaan luokilla on monen tasoisia oppilaita, joita kaikkia tuetaan heidän omalla tasollaan. Luokkakokoja kiinalaiset kollegat ihastelevat samoin kuin luokanopettajien valmiuksia opettaa useita eri oppiaineita, integroida oppiaineita ja aiheisältöjä toisiinsa, tehdä horisontaalista ja vertikaalista yhteistyötä oman koulun sisällä ja kansallisesti ja kansainvälisesti sekä valmiutta tehdä yhteistyötä myös koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Suomalainen koulu saa huomiota Kiinassa myös siinä, että suomalainen koulu ei perustu jatkuvaan testaamiseen ja kokeiden pitämiseen, vaan arviointimenetelmiä on useita ja arviointimenetelmä valitaan aina oppisisältöön ja sen toteuttamiseen liittyen.

Kiinalaisten kollegojen opetusvelvollisuus on huomattavasti suomalaista kollegaansa matalampi. Aineenopettajat opettavat ryhmiään noin 12 -14 tuntia viikossa. On kuitenkin muistettava, että kokeiden korjaamiseen, pistetyttämiseen ja niistä raportointiin menee runsaasti aikaa.

Kiinalaisten oppilaiden mielestä erikoista oli se, että suomalaiset lapset saavat käyttää koulussa omia puhelimiaan oppimistarkoituksessa ja että opettajat jopa suunnittelevat työnsä siten, että tehtävä sisältää tiedonhakua puhelimella. Lisäksi oppilaat ihastelevat suomalaislasten välitunteja, joiden aikana he saavat itse valita tekemisensä ohjatun toiminnan sijaan. Oppilaiden mielestä suomalainen koulupiha on myös houkutteleva leikkivälineineen.

Oppilaiden kohtaaminen ja heidän kanssaan yhteistyön tekeminen on kiinalaisten opettajien mielestä erilainen lähtökohta opettajan työlle. Lisäksi kiinalaiset opettajat ihastelevat suomalaisten taitoa auttaa oppilasta löytämään vastauksen itse sen sijaan, että opettaja kertoisi sen oppilaalle suoraan. Siispä oppimaan oppimiseen kannustaminen ja ohjaaminen oli yksi suurimmista eroista suomalaisen ja kiinalaisen opettajan välillä. Kiinalaiset kollegat kokevat myös erilaiseksi suomalaisten opettajien tavan jutella oppilaiden kanssa muustakin kuin kouluasioista. Yhtenä syynä tähän toki on se, että suomalainen luokanopettaja opettaa oppilaitaan koko päivän, joten heillä on myös aikaa jutella ja tutustua oppilaisiin paremmin.

7 Maidemme välillä havaitsemiamme eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä

Myös Kiinassa koulumaailma ja opetus ovat keskellä suurta murrosta, ja oppia haetaan läheltä ja kaukaa. Amerikkalainen **PBL** (Project Basic Learning) on suomalaiselle luokanopettajalle luonteva työskentelytapa. Meillä kyseinen tapa tunnetaan nimellä kokonaisopetus tai eheyttävä opetus. Uuden opetussuunnitelman myötä meillä puhutaan myös monialaisista oppimiskokonaisuuksista, jotka usein rakennetaan oppiainerajat ylittäväksi, luokan ja luokka-asteen väliseksi yhteistyöprojektiksi.

7.1 Opettajien koulutus

Kiinassa opettajaksi voi valmistua sekä yliopistosta että ammatillisesta oppilaitoksesta. Koska kilpailu työpaikoista on kovaa, kiinalaisopettajien koulutustaso on nousussa: yhä

useampi nuori opettaja suorittaa tutkinnon maisteritasolle saakka. Koska opettajien koulutus on melko kirjavaa, myös opetuskäytänteet ja kurinpitokeinot vaihtelevat kovast kaupungista toiseen. Suurissa kaupungeissa esim. ruumiillinen kuritus ei ole sallittua, mutta maaseudun kouluissa luunappeja voi sataa tiukan paikan tullen.

Opettajiin ja heidän kykyynsä toimia asiantuntijana suhtaudutaan melko varauksellisesti; opettajan on jatkuvasti raportoitava työnsä tuloksista ts. oppilaittensa koemenestyksestä ylemmälle taholle.

7.2 Oppimiskäsitys

Kiinalainen tehokkuusajattelu on vailla vertaansa; luokat ovat suuria, koulupäivät pitkiä ja päivän aikana opetetun oppiaineen määrä runsas.

Opetus perustuu pääosin behavioristiseen oppimiskäsitykseen, johtuen mahdollisesti vakiintuneesta opetustavasta, mutta ilmeisesti myös juuri suurista luokkakokoista. Suurissa ryhmissä opettajajohtoinen opetus on hallittavampaa ja tehokasta. Oppimisen jatkuva testaaminen sitoo opetuksen saavutettaviin tuloksiin ja mahdollisesti siten loitommaksi luovuudesta ja yksilöllisestä ajattelusta. Opetustavasta johtuen, jossa tietoa ikään kuin ammennetaan lapsille, opetettavien asioiden määrät ovat suuria ja sisällöt miltei alakoulussakin vastaavia kuin meidän lukioissamme. Lasten kyky omaksua ja oppia tätä suurta tietomäärää, jakaa oppilaat menestyjiin ja heikkoihin. Kiinalaisessa kulttuurissa jako on lapsillekin selvillä mahdollisesti motivoimassa parempiin oppimistuloksiin testeissä. Suomalaisesta kulttuurista käsin tämä luokan kuullen annettu hyvin suora palaute ja mahdollinen nuhde tuntuvat vieraalta.

7.3 Suomalaisen opettajan asiantuntijuus

Suomalaisen opettajan asiantuntijuutta eli tietoa, kokemusta ja ilmaisukykyä pidetään vahvana. Väitteen pohjalla on suomalainen tasa-arvoon ja inhimillisyyteen pohjautuva ihmiskäsitys sekä koulutautumistaso. Suomalaisen yhteiskunnan perusta rakentuu osaltaan oppivelvollisuuteen ja jokaiselle taattavaan jatkokoulutuspaikkaan.

Asiantuntijuuden voidaan katsoa olevan myös osa ammattietiikkaamme, jossa suomalainen opettaja pyrkii tekemään työpanoksensa tunnollisesti ja huolella. Vähitellen olemme oppineet myös luottamaan toisten kanssa rakennettuun yhteisopettajuuteen, jossa vastuuta jaetaan ja toista tuetaan – kaikkea ei tarvitse tehdä itse.

Vahvasti kategorisoiden luokanopettajan asiantuntijuudessa korostuvat oppilaan ja opettajan välinen kohtaaminen ja pyrkimys nähdä oppilas kokonaisvaltaisesti sekä laaja-alainen osaaminen useassa oppiaineessa. Aineenopettajan asiantuntijuudessa korostuvat tiedolliset puolet ja yksittäisen aineen vahva osaaminen sekä sen syvälinen opettaminen erilaisin oppimista tukevin keinoin.

Oppilaan kannalta opettajan asiantuntijuus tulee esille juuri tilanteissa, joissa joko kohdataan tai koetaan yhdessä uusia asioita, harjoitellaan sosiaalista kanssakäymistä ja

ryhmytöitä. Alakoulussa oppiminen ja kasvaminen kulkevat käsikädessä, jolloin asiantuntijuus on lapsen tasalla olevaa toimintaa – ei ylhäältä saneltavaa tietoa ja kohtuutonta vaatimusta.

8 Haasteet yhteistyön polulla

Kuten edellä on mainittu, haasteita yhteistyön aloittamiseen on riittämiin, mutta niiden ratkaiseminen yhteistyössä onnistuu mainiosti. Oman haasteensa tuo kieli - kiina ei ole helpoin mahdollinen yhteistyökieli. Onneksi monet opettajat ovat jo opiskelleet englantia sen verran, että jonkinlainen yhteinen kommunikointi onnistuu. Taidosta, että suomalainen osaa sanoa muutaman sanasen kiinaksi, on aina hyötyä - kohteliaisuus ennen kaikkea!

Kiinassa monetkaan Internet-hakukoneet ja –selaimet eivät toimi. Googlen kautta on turha yrittää lähettää sähköpostia tai saati vastaanottaa sitä Kiinan päässä. Facebook, Vimeo, Youtube ovat kanavia, jotka eivät myöskään toimi Kiinassa. Ns. tavallinen kirjeposti kulkee kyllä, mutta erittäin hitaasti. Suosittelemme kysymään Kiina-kumppanin sähköpostiosoitetta, ja viestittelyn jälkeen sopimaan tavasta viestiä jatkossa.

Yhteistyössä on otettava myös huomioon paikalliset juhlat, vapaapäivät, tavat ja viiden tunnin aikaero. Mikäli juhla sattuu arkipäivälle, menetetty työaika korvataan arkipäivää seuraavana sunnuntaina. Samoin johtotasolla saatetaan pohtia yhteistyökumppanien sopivuutta toisilleen monestakin näkökulmasta; vasta rehtori päättää, kuka saa tehdä yhteistyötä kenenkin kanssa.